

Türkiyedeki İndeksler

Yazan:

M. ORHAN DİKMEN

Giriş: a) İndekslerin faydaları hakkında birkaç söz; b) Türkiyedeki indeksler; c) Etüdümüzün hedefi. I. — **Toptan fiyat indeksleri.** 1 — İstanbul Ticaret ve Sanayi Odasının indeksi: a) Tertip ve tanzim şekli; b) Mülâhazalar. 2 — Ticaret Vekâletinin indeksi: a) Tertip ve tanzim şekli; b) Mülâhazalar. 3 — Sümerbank toptan emtia fiyatları indeksi. II. — **Perakende fiyat indeksleri.** Ankara indeksi. III. — **Geçinme indeksleri.** 1 — Başlarken birkaç söz. 2 — İstanbul geçinme indeksi: a) Tertip ve tanzim şekli; b) Mülâhazalar. 3 — Türkiye gıda masrafları indeksi; a) Tertip ve tanzim şekli; b) Mülâhazalar. **Netice.**

G İ R İ Ş

a) Umumî fiyat seviyesindeki tahavvülleri ölçmeğe yarayan «*Index Numbers*» lerin pekçok faydaları vardır. Bu faydaları, tamamen umumî bir şekilde, nazarî ve tatbikî olmak üzere ikiye ayırmak kabildir. *Nazarî faydalar* dan: para vâhidinin satın alma kudretindeki tahavvülleri tesbit etmek, bazı nazariyelerin ve ezcümle paranın kemmiyet nazariyesinin doğruluğunu kontrol etmek, millî ve hususî gelirleri zaman dahilinde mukayese etmek, aynı gelirin muhtelif mahallerdeki nisbî ehemmiyetini hesaplamak, ticaret ve sanayiın fiyat tahavvülleri neticesi olarak uğradığı zararları tayin etmek, dış ticaret istatistiklerini tashih etmek, ilâh.. zikredilebilir. Tatbikî veya *amelî faydalar* da, kısmen müstakillen ve kısmen nazarî faydalara bağılı olarak tahakkuk ederler: Bizatihi para vâhidinden de daha sabit kalması arzu edilen rant ve uzun vadeli tediyatı tesbit edebilmek, yani nakdî taahhütleri hakikî taahhüt miktardırma irca edebilmek, paranın kemmiyet nazariyesi ve para vâhidinin satın alma

kudreti hakkında elde edilecek deliller ile para siyasetini tanzim ve idare etmek, konjonktür seyrini evvelden azçok tahmin edebilmek, maaş ve ücretleri yeni vaziyetlere intibak ettirmek, ilâh..

b) İstatistiğin büyük ehemmiyeti Türkiyede ötedenberi kavranmış bulunmaktadır. Binaenaleyh, bu kadar büyük faydalar arzeden «Index Numbers» lerin, yahut kısaca indekslerin de azçok bir alâka görmemiş olmaları mümkün değildi. Filhakika, *bugün Türkiyede* ikisi toptan fiyatlara, birisi perakende fiyatlara, ikisi de geçinme vaziyetine dair olmak üzere 5 indeks mevcuttur.^[1] Vakıa bunların ekserisi tatmin edici değildir; fakat bir kısmının zamanla daha iyi bir hale gelecekleri, diğer bazılarının ise yerlerini daha mükemmellerine bırakacakları muhakkaktır. Bu ümidimizin, hususile perakende fiyatlar ve geçinme indeksleri hakkında olduğunu şimdiden tasrih etmemiz yerinde olur. Filhakika, bugünkü halleri ile, bu indekslerimiz tatmin edici olmaktan çok uzaktır. Ancak, gerek Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğünün, gerekse Ticaret Vekâleti Konjonktür ve Neşriyat Müdürlüğünün inkişaf halinde bulunan çalışmaları, ilerisi için pek ümit vericidir.

Bu arada, küçük bir istitrat ile, şu noktaya da temas etmek isteriz: Perakende fiyatlara istinaden tertip edilen indekslerde birbirinden farklı iki gaye takip edilir. 1) Millî iktisat dahilindeki perakende fiyatların umumî seyri takip edilmek istenebilir. Bu takdirde perakende olarak satışa arzedilen ve müstehlik tarafından doğrudan doğruya istihlâk gayesile satm alman en mühim maddeler indekse idhal edilir. Bu hususta bazen muhtelif maddelerin millî istihlâkteki ehemmiyetlerine göre bir terkip (ponderasyon) yapıldığı vakidir. 2) Muayyen içtimai sınıfların geçinme vaziyeti tetkik edilmek gayesi takip edilir. Bu takdirde, indeks aile bütçesi esasına göre tanzim edilir. Asıl hayat pahalılığı veya geçinme indeksleri bunlardır; ve sırf nakdî esasa göre tertip edilen perakende fiyat indekslerinden azçok ayırdırlar. Binaenaleyh, indeksleri, *toptan fiyat, perakende fiyat ve geçinme indeksleri* olmak üzere 3 kısımda mütalâa edeceğiz.

Türkiyedeki toptan fiyat indekslerinden birincisi, İstanbul Ticaret ve Sanayi Odası tarafından 1927 senesindenberi tertip edilmekte bulunan indekstir. Diğeri ise, Ticaret Vekâleti Konjoktür ve Neş-

[1] Bunlardan başka bir de Sümerbankın bir müddet çıkardığı «Sümerbank toptan emtia fiyatları indeksi» vardır ki, bundan da toptan fiyat indekslerinin sonunda ayrıca bahsedeceğiz.

riyat Müdürlüğü tarafından hazırlanmaktadır.^[2] Ankara Memurlar Kooperatifinin fiyatlarına nazaran hazırlanan indeks, muayyen bazı maddelerin fiyat tahavvülâtını yekûn itibarile gösteren bir perakende fiyat indeksidir. Geçinme indekslerinden birincisi, İstanbul Ticaret ve Sanayi Odası tarafından tertip ve tanzim edilen İstanbul geçinme indeksidir. Diğeri de, hayat pahalılığına dair umumî bir şekilde yapılan ve 20 şehirde havayıcı zaruriye perakende fiyatlarını gösteren indekstir ki, aile bütçesi esasından yapılmış olmak itibarile azçok bir geçinme indeksi addedilebilir.

c) Malûm olduğu üzere, indekslerin tertibinde muhtelif usuller vardır. İndekse dahil metaların nev'i, cinsi, miktarı, fiyatlarının tesbit mahal ve şekilleri, indeksin tertip tarzı, esas ittihaz edilen sene veya devre, indekslerin hesap tarzı, kullanılan ortalamalar, terkip (ponderasyon) şekli, ilâh. indeksten indekse değişmektedir. Bütün bu hususların bilinmesi, indeksler üzerinde hüküm yürütebilmek, aralarında mukayeselerde bulunabilmek için zaruridir. Filhakika neyi ifade ettiği tamamiyle bilinmeyen ve temsil derecesi lâyıki veçhile malûm olmıyan rakamlardan herhangi bir neticeyi istihraça kalkışmak veya kabili mukayese olmıyan iki indeksin sonuçlarını mukayeseye girişmek, yanlış istintaçlara sevk etmek itibarile pek tehlikelidir. Binaenaleyh, bu indeksleri kullanacak olan kimsenin evvel emirde bunların nasıl hazırlanmış olduğunu iyice bilmesi zaruridir.

İmdi, Türkiyedeki indeksler hakkında maalesef kolayca ve toplu bir şekilde malûmat bulmak kabil değildir. Vakıa bu hususta bazı müteferrik yazılar mevcuttur; fakat bunlar eksiksiz olmaktan uzaktır. Bu yazımızda, Türkiyedeki bütün indekslerden, mümkün olduğu kadar tam bir şekilde bahsetmeğe ve bundan başka da tahlilî ve tenkidî bazı mülâhazalarımızı ilâve etmeğe çalıştık.

I. — TOPTAN FİYAT İNDEKSLERİ

Biraz yukarıda da söylemiş olduğumuz gibi, bugün Türkiyede iki toptan fiyat indeksi mevcuttur.

[2] Bu ikinci indeks henüz neşredilmiş değildir. Bununla beraber mezkûr indeksten şimdiden bahsetmemizin sebepleri şunlardır: Evvelâ, bu indeksin esasını teşkil edecek olan mutlak fiyat serileri «Konjonktür Bülteni»nin 12nci sayısında neşredilmiş bulunmaktadır. Bundan başka, mezkûr indeksin tertip ve tanzim usulleri hakkında yine aynı bültenin aynı sayısında mufassal ve mükemmel malûmat vardır.

1 — İstanbul Ticaret ve Sanayi Odasının indeksi.

a) Tertip ve tanzim şekli:

Bu indeks, 1927 senesindenberi, *iki şekil* üzere tertip edilmektedir. *Birincisinde 1913 - 14 fiyatları 100* itibar edilmiştir. *İkinci şekilde ise «zincirleme usulü»* kabul edilmiştir. Yani bu şekilde indeks, her senenin ve o senedeki her ayın fiyatları 100 addedilerek müteakip senelerin ve ayların fiyatları bu mıkyaalara nisbet olunarak hesap ve tanzim kılınmıştır. Bu indekste 1927 senesi vasatısi 100 itibar olunmuştur. İndeksin diğer hususları her iki şekilde de tamamen aynıdır.[3]

İndekse 52 cins meta ithal edilmiş ve bunlar iki türlü tasnife tâbi tutulmuş bulunmaktadır. *Birinci tasnife göre*, indekse dahil maddeler, cins ve nevilerine göre 8 zümre ve 5 grup olarak ayrılmış ve bunlardan herbirinin ayrı ayrı indeksleri hesap edilmiştir. 5 grup şunlardır: I - Gıda maddeleri; II - Mevaddı mükeyyife; III - Mevaddı iptidaiye; IV - Madenler; V - Muhtelif. 8 zümre de şunlardır: 1 — Zahair ve hububat; 2 — Hayvanî gıda maddeleri; 3 — Nebatî gıda maddeleri; 4 — Meyvalar; 5 — Hayvanî mevaddı iptidaiye; 6 — Nebatî mevaddı iptidaiye; 7 — Mevaddı nesçiyeye; 8 — Saire. *İkinci tasnife göre* de, indekse dahil maddeler, ithalât maddeleri, ihracat maddeleri, dahilde istihsal ve istihlâk edilen maddeler olmak üzere 3 gruba ayrılmıştır. Bu tasniflerde her grup ve zümrenin ayrı ayrı indeksleri ve nihayette 52 maddenin umumî indeksi hesap edilmiştir (bak. şekil 1). Gerek zümre ve grup indeksleri, gerekse umumî indeks, *geometri ortalaması usulü* ile hesaplanmaktadır.

İndekse dahil 52 madde sırasile şunlardır: I — A — Buğday, arpa, yulaf, çavdar, mısır, fasulye, nohut, sisam. B — Et, sadeyağı, yumurta, peynir. C — Şeker, piring, patates, zeytinyağı. D — Üzüm, incir, fındık. II — Tütün, çay; kahve. III — A — Hamipek, yapağı, tiftik, koyun derisi, keçi derisi, sığır derisi, kuzu oğlak derisi, balmumu, av derisi. B — Afyon, pamuk; ham kendir, kereste, palamut, kitre, meyan kökü, kuşyemi. IV — Maden kömürü, demir, kalay, bakır, kurşun, petrol. V — A — Pamuk ipliği, kaput bezi, basma, yün ipliği. B — Sabun, çimento, tuğla.

Bu maddelerin *fiyatlarını tesbit* için muhtelif vasıtalara başvur-

[3] Bu indeks rakamları «İstanbul Ticaret ve Sanayi Odası Mecmuası»na ek olarak nesredilmektedir. Bundan başka bak: İstatistik Yıllığı, cilt 11, Ankara 1933-1939, s.317-324.

muştur. Evvelâ, *üzüm, incir, palamut ve meyan kökü* fiyatları İzmir Ticaret Odasının neşrettiği *Haftalık piyasa bülteni*'nden alınmaktadır. *Ham ipek* fiyatları için Bursa Ticaret Odasına müracaat olunmakta ve geri kalan 47 maddenin İstanbul piyasasındaki toptan fiyatları şu suretlerle tesbit edilmektedir: a) 17 maddenin fiyatı, İstanbul Ticaret ve Zahir Borsasının neşretmekte olduğu *Haftalık İstatistik Tablosu*'ndan alınmaktadır. b) Diğer 23 maddenin fiyatı, İstanbul Ticaret Odasının *Sicilli ticaret gazetesi ve piyasa cetveli*'nden iktibas edilmektedir. c) Bundan maada 6 maddenin (et, ham kendir, kereste, kurşun, ve basma ve yün ipliğinin) *fiyatları ise hususî tetkik ile* tesbit edilmektedir. d) Nihayet *tütün* fiyatları için İstanbul Ticaret Odasının verdiği *menşe şahadetnamelerindeki fiyatlar* esas olarak alınmaktadır.

b) *Mülâhazalar:*

1928 senesindenberi muntazam bir şekilde neşredilen bu indeks, memleketimizde mühim bir boşluğu tekbaşma doldurmakta idi. Bununla beraber, mezkûr *indeksin* birçok *eksik cihazları* bulunduğu nu kabul etmek icap eder. Ezcümle:

1 — İndekse dahil *maddelerden bazıları sarih* bir surette tayin ve *tarif edilmemiştir*. Başka bir deyişle, bunların tesbit edilecek fiyatlarının hangi cins ve hangi teslim ve tediye şartlarına tekabül edeceği kat'i bir surette tesbit edilmiş değildir. Bu keyfiyet, mukayese imkânlarını bozmakta ve her fiyat tesbiti, bu maddelerde az çok indî bir mahiyet iktisap etmektedir. «Bu hususta tipik bir iki misal gösterebilmek için pamuk ipliğinde ecnebi ve yerli yirmiye yakın iplik cins ve numaralarını ve kaput bezinde on cinsten fazla muhtelif genişlik ve evsafa topların vasatî fiyatlarının alınmakta olduğunu söylemek kâfidir. Halbuki böyle bir indekse esas teşkil edecek fiyat serilerinin «Yedikule 20 numara vater ipliği» veya «Kayseri D tipi ve 85 santim eninde 30 metrelik bir top kaput bezinin İstanbulda depoda teslim satış fiyatı» gibi sarih evsaf ve şartlara tekabül etmesi lâzımgelir».[4]

2 — İstanbul Ticaret ve Sanayi Odasının indeksinde herhangi bir (ponderasyon) *terkip yapılmış değildir*. Meselâ buğday ile kitrenin indekse aynı katsayı ile idhal edilmiş olduğunu görmekteyiz. Bun-

[4] Bak: Ticaret Vekâleti «Konjonktür» Bülteni, sene 1, sayı 12, birincikânun 1940, s.16, not 2.

dan başka ayrı ayrı maddelerin vasatî fiyatlarının hesabında da herhangi mürekkep bir vasatî kabul edilmiş değildir. Halbuki bir toptan fiyat indeksinde, hiç olmazsa muayyen bazı maddeler için terkip yoluna gitmek doğru olur. Hususile ki, bazı madde fiyatlarının basit vasatileri hakikî vaziyeti göstermekten uzaktır. Hemen bütün ziraî mahsullerin sene içinde kısa, fakat hararetli satış devreleri vardır. Vasatî bakımından mühim olanlar, bu devredeki fiyatlardır; durgun devrelerdeki fiyatların rolü tâlidir. Binaenaleyh, biraz yukarıda da söylediğimiz gibi, bilhassa bu nevi maddelerin mürekkep (pondere) ortalamasını almak, yani bunları memleket istihsal, istihlâk veya ticaretindeki ehemmiyetlerine ve senenin muhtelif aylarında teşkil ettikleri muamele yekûnunun nisbi büyüklüğüne göre emsallendirmek icap eder.

3 — İstanbul Ticaret ve Sanayi Odası indeksinde *tadilini faydalı gördüğümüz bir cihet* de 1913 - 1914 senesi fiyatlarının esas olarak alınmasıdır. Hakikaten, indekslerin hemen kavranabilecek ve mümkün olduğu kadar sarîh bir surette fiyat hareketlerini gösterebilmesi için esas senenin çok uzak olmaması daha doğrudur. Hususile 1914 - 18 harbinden evvelki devre ile Harbisonrası arasında çok büyük farklar husule gelmiştir. Memleketimiz, altın para sisteminden filen ayrılmış; fiyatlar harpten evvelki devre ile mukayeseyi zorlaştıracak derecede yükselmiş ve bundan başka, umumiyetle muamele gören metaların cins ve neveleri de - ziraat mahsullerinde, sınaî maddelere nisbetle pek daha az olmakla beraber - çok değişmiştir. Kaldı ki, İstanbul Ticaret ve Sanayi Odası indeksinde 1914 ten 1927 ye kadarki senelerin indeksleri de mevcut değildir, indeksin mümkün merteye uzun bir devreye şamil olmak ve bu suretle umumî temayüllerin daha iyi bir şekilde tebarüz etmek gayesi burada ileri sürülemez. Binaenaleyh, esas senenin Harbisonrası devresinde intihabı ve böylece meselâ aşağı yukarı normal bir sene sayılabilecek olan 1927 senesinin esas olarak alınması, kanaatimizce, temevvüçleri nisbî olarak daha kuvvetli ve binnetice daha sarîh bir surette göstermek itibarile faydalı olur. Bunu yapmak ta, indekste kullanılan vasatî geometri ortalaması olduğundan pek kolaydır: yani bugün mevcut indeks pekaz külfet ihtiyarile 1927 senesi 100 itibarile tadil edilebilir.

Bu saydığımız noktalara rağmen, İstanbul Ticaret ve Sanayi Odası indeksinin memleketimizde bu sahada atılmış ilk adım olduğunu ve bu sahadaki boşluğu 1927 denberi imkân nisbetinde doldurmakta bulunduğunu unutmamak icap eder.

2 — Ticaret Vekâletinin indeksi.

a) Tertip ve tanzim şekli:

Ticaret Vekâleti Konjoktür ve Neşriyat Müdürlüğü de yeni bir indeks tertibine başlamıştır.^[5]

İndekse «şimdilik» 112 cins meta idhal edilmiştir. Bunlar evvelâ 3 gruba ve ikinci olarak ta 14 zümreye ayrılmış bulunmaktadır. *Ayrıca, bazı zümreler daha tâli derecede indeksler* ihtiva etmektedir. (Bu müteferrik indeksler ve her bir grup ve zümreye giren maddelerin mıkdarı hakkında 2 No.lu şekle müracaat.) İndeksin ilk olarak ayrıldığı 3 grup şunlardır: I — Gıda maddeleri ve yemleri; II — Sanayi ham maddeleri ve yarı mamulleri; III — Snaî mamuller. Sözü geçen 14 zümre de şu tarzda sıralanmış bulunmaktadır: I — Nebatî gıda maddeleri; 2 — Etler; 3 — Hayvan mahsulleri; 4 — Hayvan yemleri; 5 — Mahrukat; 6 — Deriler; 7 — Mensucat maddeleri; 8 — Kâğıt; 9 — Madenler; 10 — Demir eşya; 11 — İnşaat malzemesi; 12 — Kimyevî ve tıbbî maddeler; 13 — İstihsal vasıtaları; 13 — İstihlâk maddeleri.

İndekse dahil 112 madde sırasile şunlardır:

I — 1 - (Buğday, çavdar, mısır, bulgur, un, pirinç); (fasulye, nohut, mercimek, bakla) ; (kahve, çay, karabiber, limon); (şeker, patates, sisam, zeytin, zeytinyağı, sisamyağı, pamukyağı, vejetalin, tütün). 2 — Kesilmiş koyun, canlı koyun, sığır, keçi, kuzu. 3 — Süt; kâse yoğurdu, Urfa sadeyağı, Trabzon Vakfikebir sadeyağı, kaşer peyniri, tam yağlı beyaz peynir, yumurta. 4 — Yemlik arpa, yulaf, kepek, razmol, ot, saman, tuz (mutfak).

II — 5 - Petrol, benzin, motorin, madenkömürü, kok, mangal kömürü (Sineklide), (İstanbulda), meşe odunu. 6 — Sığır derisi, koyun derisi, keçi derisi, manda derisi, sığır köselesi, manda köselesi, sahtiyan, meşin. 7 — Pamuk, kendir, yapağı, tiftik, keçi kılı, koza, pamuk ipliği (Adana), (Yedikule), yün ipliği, kendir ipliği, kmap, çuval. 8 — Yazı kâğıdı (ecnebi), (yerli), gazete kâğıdı (ecnebi), (yerli). 9 — Bakır, çinko, kalay, kurşun. 10 — Potrel, mıhlık, çivi, dökme boru, demir boru, galvaniz sac. 11 — Kereste, kontrplâk, çimento,

[5] Bu indekse müteallik mutlak fiyat serileri için Konjoktür Bülteninin 12nci sayıma müracaat (s.70-77). İndeks hakkında izahat için de, aynı sayıda s.16 ve müt.

tuğla (delikli), (deliksiz), kiremit, kireç, alçı, fayans, beziryağı, neft-yağı, çinko üstübeç, cam, bakır tel. 12 — Sabun, alkol, iod, karbonat dö bizmut, salisilât dö sud,

III — 13 - ★. 14- Kaputbezi, basma, patiska, şayak, serj, pardesülük, halılar (Gördes; Uşak, Isparta).

İndekse giren maddeler için İstanbul toptan fiyatları esas olarak alınmıştır. Ancak, pamuk için Adana ve koza için de Bursa ticaret borsalarının fiyatları kabut edilmiştir. İstanbul toptan fiyatları da şu suretle tesbit edilmiştir:

1 — *Borsa fiyatları:* İstanbul Ticaret ve Zahire Borsasından 23, İstanbul Hayvan Borsasından da 5 maddenin fiyatları alınmıştır. Bu hususta İstanbul Borsasının neşretmekte olduğu aylık ve senelik borsa cetvellerine istinad edilmiştir. Adana ve Bursa ticaret borsalarından fiyatları alman iki madde de bunlara ilâve edilirse, indekse dahil 112 maddeden 30 unun fiyatlarının borsalardan alındığını görürüz. Borsalarda muamele görmiyen maddeler için ise başka çarelere baş vurulmuştur.

2 — *Sicilli ticaret fiyatları:* İstanbul Ticaret Odası 1937 denberi bir Sicilli ticaret gazetesi neşretmektedir. İşte bu gazetede fiyat cetvellerine istinaden 48 maddenin aylık ve senelik vasati fiyatlarını tesbit etmek mümkün olmuştur. Böylece 78 maddenin 1927 denberi aylık ve senelik vasatileri tesbit edilmiş bulunmaktadır. «Petrol, benzin ve mazut fiyatları, Sicilli ticaret gazetesinde bulunmakla beraber, bu maddeler için evsafı sâbit seriler elde etmek üzere yalnız Sokoni-Vakum kumpanyasının İstanbuldaki toptan ve dökme satış fiyatları tesbit edilmiştir.»

3 — *Hususî anket fiyatları:* Mütebaki maddeler, yani ne ticaret borsalarında ve ne de Sicilli ticaret gazetesinde fiyatı bulunmayan ve buna rağmen indekse idhali münasip görülmüş olan 34 madde içinse, hususî anket yoluna müracaat edilmiştir. Bu maddelerin fiyatlarını tesbit için, bunların toptan ticaretle meşgul olan firmalara başvurulmuştur. Fakat bu hususî anket, yahut fiyat tahkikatı 1935 senesinden ileri götürülmemiş ve bazen de çok daha yeni tarihlerde kalmıştır.^[6]

Borsalarda muamele gören 30 maddenin muamelât miktarı malûm olduğundan aylık ve senelik borsa fiyatlarının terkip (ponde-

[6] Konjonktür Bülteni, sene 1, sayı 12, s.70-77 deki tablolara müracaat.

re) *edilerek* indekse idhali mümkün olmuştur. Fakat ne Sicilli ticaret gazetesindeki maddelerin ve ne de mütebaki 34 maddenin muamelât miktarı malûm olmadığından terkip edilmeleri kabil olmamıştır. Sicilli ticaret gazetesindeki fiyatlardan her ayın 15 inci günündeki âzamî ve asgarî fiyatların vasatîsi alınarak aylık ortalama itibar edilmiş ve bunların da aritmetik ortalaması senelik ortalama fiyat addedilmiştir. Hususî anket yolu ile fiyatları tesbit edilen maddelerde ise şu tarzda hareket edilmektedir: bunların fiyatları her aym başında ve ortalarında olarak iki defa bildirmekte ve bu iki fiyatın aritmetik ortalaması, aylık ortalama olarak kabul edilmektedir.

b) *Mülâhazalar:*

Bu indeksin, İstanbul Ticaret Odasının tertip ettiği indekse faik bulunduğu bazı noktalar vardır. Maamafih şimdiden şuna işaret edelim ki, yeni indeksin 112 maddeyi muhtevi bulunması başlı başına bir faikiyet değildir. *Yeni indeksin faik bulunduğu noktaları* şöylece sıralayabiliriz:

1 — Yeni indekste *maddelerin cins ve evsafı gayet sarîh* bir surette tarif edilmiştir. Meselâ, sığır köselesi «Yedikule, birinci kalite», yahut pamuk ipliği «Adana 4 ve Yedikule 20», veyahut kontrplâk «kaymBB», ilâh.[7]

2 — Bundan başka Ticaret Vekâletinin indeksinde zamanla evsafı değişen maddelerin de azçok yeknasak bir hale getirilmesi için uğraşılmıştır; yani maddelerin *zaman dahilinde ayniyetinin*, hiç olmazsa mukayese kabiliyetinin temin ve muhafaza olunmasına gayret edilmiştir. Meselâ, pirinçte Tosya pirincinin fiyatı kabul olunmuştur; ve 1934 senesinden evvelki tarihler için Hindiya ve Bombay pirinçleri fiyatlarının yüzde 65 i alınmıştır. Böylece azçok kabili mukayese bir serinin elde edilmesi mümkün olabilmıştır. Keza kaput bezinde Kayseri D tipi kabul edilmiştir; fakat 1933 senesine kadar 90 santim genişliğinde Daynipon CCC kaput bezinin 85 santim genişliğine irca edilmiş fiyatları ve 1934, 1935 seneleri için de Değirmenli bezlerin fiyatları alınmıştır.[8]

3 — Ticaret Vekâleti indeksinde - mümkün mertebe - bir *terkip* (ponderasyon) yapılmıştır. Böylece, - ancak bazı maddeler için de

[7] Konjonktür Bülteni, sene 1, sayı 12, s.70-77 deki tablolara müracaat.

[8] Konjonktür Bülteni, sene 1, sayı 12, s.17.

olsa - senelik hakikî vasatî fiyata mümkün mertebe yaklaşmak gâyesi takip edilmiştir. Bu maddeler, borsalarda muamele gören 39 maddedir. Bundan başka tütün fiyatları da pondere edilerek indekse idhal edilmiştir.

4 — Yeni *indeksin* tertibinde gıda maddeleri, sanayi ham maddeleri ve yarı mamuller, sınaî mamuller birbirinden ayrılmış bulunmaktadır. Bir toptan fiyatlar indeksinden, mezkûr madde ve mamullerin fiyatlarındaki tahavvüller hakkında da malûmat beklenir. Bilhassa ham, yarı mamul ve tam mamul maddelerin nisbî fiyat tahavvüllerinin bilinmesi birçok bakımlardan gayet mühimdir. Yeni indeksteki tâlî taksimat bu hususu aydınlatabilecek tarzda yapılmıştır.

Diğer taraftan, *yeni indeksin bir noksanını* zikretmeden geçemeyeceğiz: Yeni indekste idhalât maddeleri, ihracat maddeleri ve dahilde istihlâk edilen yerli maddeler diye tâlî grup indeksleri yoktur. Vakıa bu tasnif azçok indî olmak zaruretindedir. Bundan başka ekonomisi süratle inkişaf ve tahavvül eden memleketimizde mezkûr tasnifin gayet kısa zamanlarda değişikliklere tâbî tutulması icap edeceğinden serilerin kabili mukayese olmaları için lüzumlu yeknasaklığın temin edilememesi mümkündür. Belki de Ticaret Vekâleti indeksinin tertibini deruhde edenler bunları düşünerek mezkûr tasniften vazgeçmişlerdir. Fakat ne olursa olsun bu tasnif - hususile ziraî olan memleketimiz için - büyük bir ehemmiyeti haizdir. Maamafih sözü geçen tasnife tekabül eden tâlî indekslerin tertibi her zaman için kabil olduğundan bu keyfiyet esasa müteallik bir mahzur olarak telâkki edilmeyebilir.

3 — *Sümerbank toptan emtia fiyatları indeksi.*

Bu indeks hakkında da bazı malûmat vermediği faydalı görüyoruz.^[9]

Sümerbank Bülteninde bir müddet neşredilmiş bulunan bu indekste esas sene olarak 1927 senesi alınmıştır. İndeks, gıda maddeleri, mükeyyifat, ham maddeler, mahrukat, nim mamul nesiç maddeleri olmak üzere 6 gruba ayrılmıştı. Her hangi bir ponderasyon yapılmadan basit geometri ortalamasile hesaplanan bu indeks, (başlarda 20 sonradan) 36 madde üzerinden hesaplanmakta idi. Bunları şöylece sıralayabiliriz: I — 1 - Buğday, arpa, yulaf, çavdar, pirinç; 2 — sa-

[9] Yazımızın başında da söylemiş olduğumuz gibi, bu indeks artık neşredilmemektedir. İndeks için Sümerbank Bültenlerine bak: meselâ sayı 14, Ankara 1938. s.41.

deyağ, yumurta, peynir; 3 — patates, zeytinyağı, üzüm, incir; fındık. II — Tütün, çay; kahve. III — Yün, pamuk (İstanbul v. f.; piyasa par-lağı, I inci...), tiftik; 2 — deri (sığır, koyun, keçi), afyon, bakır; ka-lay. IV — Petrol; maden kömürü. V — Pamuk ipliği, kaput bezi. VI — Çimento, tuğla, demir (portel ve çubuk). (Bak. şekil 3).

II. — PERAKENDE FİYAT İNDEKSLERİ

Ankara indeksi:

Giriş kısmında da söylemiş olduğumuz gibi, bu indeks, tam ma-nasile bir hayat pahalılığı veya daha doğru tabirile bir geçinme in-deksi olmayıp, muayyen bazı maddelerin fiyat tahavvüllerini yekûn itibarile gösteren kısmî bir perakende fiyatlar indeksidir. İstatistik Umum Müdürlüğü, bu indeksin istinat ettiği rakamları Ankara Me-murlar Kooperatifinden almaktadır.^[10]

İndeks iki türlü hesaplanmıştır. Birinci şekilde 1927 ikincikânun fiyatları 100 itibar edilmiş; ikincisinde ise zincirleme usulü takip edil-miştir. İndekse dahil 26 madde şunlardır: Ekmek, buğday unu, pi-ring, bulgur, makarna, patates, kurufasulye, nohut, mercimek, so-ğan; kesme şeker, et (koyun), (sığır), tavuk, yumurta, zeytin, zey-tinyağı, sadeyağ, peynir (beyaz); (kaşer), odun, odun kömürü, gaz yağı, kahve, çay, sabun.

Bu 26 maddenin (kilo olarak, ancak yumurta tane ve gaz yağı büyük teneke olarak) fiyatları toplanmakta ve yekûn 1927 ikinci kânun yekûnuna nisbet edilerek indeks hesaplanmaktadır. Zincirle-me usulünde de fiyatla, bir evvelki ayın rakamları 100 itibar edile-rek bulunmuştur. Her iki şekilde de senelik vasatiler yoktur; ancak İstatistik Umum Müdürlüğü neşriyatından «Fiyat Serileri»nin birin-ci cildinde ayrı ayrı her maddenin senelik mutlak vasatileri hesap edilmiş bulunmaktadır.

Görülüyor ki bu indeks, pek basit bir tarzda tertip ve hesap edil-miş bulunmaktadır.

[10] Ankara Memurlar Kooperatifi'nin 1933 senesindenberi olan aylık pera-kende erzak fiyatları, İstatistik Umum Müdürlüğünün «Fiyat İstatistikleri» isimli serisinin ilk cildinde bulunmaktadır, (Neşriyat, No. 164, s.195 ve müt.). İndeks için de: İstatistik Yıllığı, cilt 11. Ankara 1938-1939, s.326-327.

III. — GEÇİNME İNDEKSLERİ

1 — Başlarken birkaç söz:

Geçinme indekslerinin esasını teşkil eden aile bütçeleri, «nazarî bütçe» ve «tip bütçe» olmak üzere, iki tarzda tesbit edilebilir. Nazarî bütçede, mutalar sırf nazarî olmasa bile, doğrudan doğruya yapılmış bir müşahedenin neticesi değildir. Bu nevi nazarî bütçelerin tertibi, azçok, tertip edenlerin aklı selimine bağlıdır. Tip bütçe esasında ise müşahededen hareket edilir. Bu nevi bütçe, muayyen evsafa ve azçok büyük bir kütle üzerinde devamlı müşahedeler neticesi elde edilir.

Türkiyede bugün mevcut geçinme indekslerinin ikisi de tertip ve tanzim edilirken memleketimizde henüz bir geçinme vaziyeti anketi yapılmış değildi. Binaenaleyh, bunların tertibinde o zaman için iki çare mevcuttu: Birincisi, bir nazarî bütçe kabul etmek; ikincisi, ekonomik-sosyal vaziyeti bizimkine oldukça yakın memleketlerden birinde tertip edilmiş bulunan tip bütçelerden birini iktibas etmek. Birinci yolun indî olduğu ileri sürülebilir; fakat ikinci hal tarzının de hemen hemen aynı derecede indî olarak kalması mukadderdir. Filvaki, o zamanlar henüz kendi ekonomik-sosyal bünyemiz hakkında kâfi istatistikî malûmat mevcut değildi. Memleketimizin millî geliri, bu gelirin muhtelif içtimaî tabakalar arasında inkısamı, memleketimizdeki işçi bütçelerinin bünyesi ve daha birçok meseleler henüz aydınlanmamıştı. Bu halde bize yakın olan memleketin seçimi de yine indî kalmağa mahkûmdu. Bütün bu mülâhazalara rağmen, o zaman için bu yollardan birini intihap etmek zarureti vardı. Ancak, o zaman tesbit edilen aile bütçelerinin ne dereceye kadar muvaffak olduklarını araştırmak zamanı artık gelmiş bulunmaktadır. Hakikaten, 1938 de neşredilmiş bulunan 1936 ziraî anketinin Orta Anadoluya müteallik neticelerinden sonra [11] Konjonktür bülteninin birincikânun 1940 tarihli 12 nci sayısında işçi ve küçük memur aile bütçeleri hakkında 1938 de yapılmış olan anketin ilk neticeleri ve yine aynı Bültenin, sene 2, sayı 1-3 ünde de ziraî anketin umumî neticeleri neşredilmiş bulunmaktadır.[12]

[11] İktisat Vekâleti Konjonktür Servisi: Türk çiftçisinin istihsal ve geçinme vaziyeti (1936 ziraî anketinin mukayeseli neticeleri, kısım I. Orta Anadolu), Ankara 1938.

[12] Konjonktür Bülteni, sene 1, sayı 12, s.9-10 ve 11-16, — Konj. Bült., sene 2, sayı 1-3, (ikincikânun-mart 1941), s.9-18.

Her ne kadar bu anketlerin temsil derecesi mükemmel ve adetleri kâfi addedilemezse de, - umumî dahi olsa - bir ölçü olmak itibarile, kıymetleri fevkalâde büyüktür. Mevcut iki geçinme indeksimizde bu hususta nasıl hareket edilmiş olduğunu bunların «mülâhazalar» kısmında göreceğiz.

2 — İstanbul geçinme indeksi

a) Tertip ve tanzim şekli:

Bu indeks, İstanbul Ticaret ve Sanayi Odası tarafından 1929 senesindenberi tertip ve tanzim edilmektedir. 1914 senesinin ilk altı ayı vasatı 100 itibar edilmiştir. İndeks, her aya ve masraf gruplarına nazaran geçinme vaziyetindeki tahavvülâtı göstermekte, ve aylık vasatilerin basit aritmetik ortalaması senelik vasatiyi teşkil etmektedir. Yekûn itibarile yapılan umumî indeks, iki şekilde, yani hem kâğıt para ve hem de altın para üzerinden hesaplanmaktadır. Fakat hemen ilâve edelim ki, altın para ile hesaplanan umumî indeksin bugün artık bir kıymeti kalmamıştır. Altın, piyasamızda bir tediye vasıtası olmaktan fi'len çıkmış, alelâde bir meta olmuştur.

İndeksin hesabında ana baba ile biri bir buçuk, diğeri yedi ve üçüncüsü on beş yaşlarında üç çocuktan mürekkep beş kişilik orta halli bir ailenin ihtiyaçları esas alınmıştır. İhtiyaçlar aylık olarak hesaplanmış, ancak yakma, aydınlatma maddeleriyle giyecek eşya ve ev eşyasına ait aylık masraflar ailenin bir senelik ihtiyaçlarına göre hesap edilerek 12 aya taksim edilmiştir.

İndeks, 6 kısımdan müteşekkildir: I — Yiyecek ve içecek maddeleri (22); II — Yakma, aydınlatma, temizleme maddeleri (5); III — Giyecek eşya ve ev eşyası (3); IV — Ev kirası (1); V — Muhtelif (4); VI — Tasarruf ve sigorta (1). (Muhtelif kısmına sigara, nakil vasıtası ve sıhhat masrafları dahildir). Umumî indeksten maâda bu gruplardan her birinin teşkil ettiği tâli indeksler de aylık ve senelik olarak hesap edilmektedir. (İndeksin şeması için bak. şekil.4).

İndeksin tertibinde esas olan fiyatlar, şehrin 3 semtinde, yani İstanbul, Beyoğlu ve Üsküdar-Kadıköy cihetinde ve her semtte de 3 ayrı dükkânda tesbit edilmektedir. Bundan sonra bunların basit hesap vasatı alınmakta ve bu vasati indeksteki miktarlar ile zarbedilerek cetvele gecirilmektedir. Bundan sonra her bir grubun ye-

kûnu alınmakta ve bu yekûn 1914 senesi birinci yarısının aylık vasatisine nisbet edilmektedir. Çıkan âdet, o grupun aylık vasatise olmaktadır. Keza indeks hangi ay için tertip ediliyorsa o ayın umumî yekûnununun 1914 senesi ilk 6 ayının vasatisine nisbeti umumî indeksi vermektedir.

b) *Mülâhazalar:*

İstanbul Ticaret ve Sanayi Odası indeksinin en ziyade *şayan tenkit noktası*, nazarı olarak tesbit edilen tip aile ihtiyaçlarının pek geniş tutulmuş olmasıdır.^[13] Netice olarak, aylık masrafları tetkik edilen aile, *orta halli* olmaktan çok uzaklaşmıştır. Türkiyede, gerek memur, gerekse işçi aileleri arasında, mezkûr tip ailenin masraflarını karşılayabilecek geliri olanlar ekseriyeti teşkil etmese gerektir. Bu hususta «Memurlar İstatistiği»ne bir göz atmak kâfidir.^[14] Filhakika, memurların büyük ekseriyetini 25 lira ve daha az aslî maaşlı olanlar ile bunların eline geçen paraya müsavi ücret alanlar teşkil etmektedir. Halbuki, Ticaret Odası indeksindeki tip ailenin masrafları hiç olmazsa 60 ve belki de 70 lira aslî maaşlı veya buna müsavi ücretli bir memurun gelirin tekabül etmektedir, ki bunların memleketimize göre orta halli sayılmaktan hayli uzak buldukları ileri sürülebilir. İşçi ailelerinde ise vaziyet, daha kolay kavranabilir bir haldedir. İndeksteki tip ailenin hayat seviyesini temin etmiş işçi aileleri memleketimizde her halde pek nadir bulunsa gerektir. Binaenaleyh, bu indeksi daha ziyade aylık vasati geliri 150 lira civarında bulunan ticaret erbabının, ve bunlarla beraber 60 ilâ 80 lira aslî maaşlı veya buna müsavi ücretli memur sınıfının geçinme vaziyetini gösteren bir indeks olarak kabul etmek doğru olur.^[15]

[13] Bu indeksin ilk tanzimine başlandığı vakit ihtiyaç miktarları pek fena bir şekilde tesbit edilmiş bulunuyordu. Meselâ, tip ailenin ayda (o zaman ağırlık ölçüsü olarak henüz okka kullanılıyordu), 8 okka soğan, 5 okka makarna, 6 okka pıncı, 7 okka patates ilâh... istihlâk edeceği kabul edilmişti. Bunların yanında da meyva, nohut indekse hiç alınmamıştı. Bundan başka, indeks, başlarda ancak ilk dört kısımdan mürekkepti; muhtelif, tasarruf ve sigorta kısımları, yani V ve VInci kısımlar yoktu.

[14] İstatistik Umum Müdürlüğü: Memurlar İstatistiği, Ankara 1939.

[15] Bu indeks İstanbul Tic. ve San. Odası Mecmuasına ilâve olarak neşredilmektedir. Bundan başka bak: İstatistik Yıllığı, cilt 11, Ankara 1938-1939, s.327-329.

3 — Türkiye gıda masrafları indeksi

a) Tertip ve tanzimi:

Hayat pahalılığına dair umumî bir şekilde yapılan ve 20 şehirde havayıcı zaruriye perakende fiyatlarını gösteren bu indeks, Ticaret Vekâleti Konjonktür ve Neşriyat Müdürlüğü tarafından tertip ve tanzim edilmektedir. İsminden de anlaşıldığı veçhile, tam mânâsile bir geçinme indeksi olmayıp münhasıran bir gıda masrafları indeksidir. *İndeks, iki şekilde tertip edilmektedir. Birincisinde 1914 yılı fiyatları 100* itibar edilmiştir; *ikincisi ise zincirleme usulile* hesap edilmektedir.

Bu indeks te aile bütçesi esası üzerinden yapılmıştır. İndeksin hesabında ana, baba ile 12, 7, ve 2 yaşlarında üç çocuktan mürekkep *beş kişilik bir ailenin ihtiyaçları* esas alınmıştır. İşçi veya memur ailelerinin aylık istihlâklerinin miktar ve terkihi hakkında malûmat, 1938 senesinde İstanbul ve Ankara şehirlerinde aylık vasati gayri sâfi geliri 45-50 lirayı geçmeyen küçük memur ve işçiler ile temas edilerek toplanmıştır. Bundan sonra, muntazam fiyat istatistikleri bulunmayan maddeler yerine fiyat hareketleri bunlara muvazi olan maddeler ikame edilmiştir. Bu suretle, indeks hesaplarında mutad olduğu gibi, fiyat tandansları için tipik olan ehemmiyetli gıda maddeleri seçilmiş ve indekse ithal edilmeyen maddelerin umumî istihlâkteki hisseleri bu tipik maddelere yapılan ilâveler ile temsil edilmiştir.^[16]

İndeks, münhasıran gıda maddelerinden mürekkeptir. Sözü geçen ailenin aylık ihtiyaçları şu suretle tesbit edilmiştir (bak. şekil: 5):

İstatistik Umum Müdürlüğü 1933 denberi 20 vilâyetin merkezlerinde ^[17] Ticaret odalarına 26 kalem zarurî gıda maddesinin perakende fiyatlarını tesbit ettirmektedir.^[18] Ticaret Vekâleti Kon-

[16] Meselâ kuyruk yağı yerine et, süt ve yoğurt yerine sadece yağ alınmıştır. Bundan başka sebzeler, balık, meyvalar ve şekerli maddeler bundan hariç bırakılmıştır; fakat bunların yerine başka maddelerin ikamesine de imkân görülemediği. Bu hususta bak: Ekonomi Bakanlığı Konjonktür Servisi: Türkiyede gıda maddeleri fiyatları ve geçinme masrafları, Ankara 1938, s.18, not:2.

[17] Bu merkezler için bak: ileride : not:20.

[18] Gıda maddeleri indeksine bunlardan 17 tanesi alınmış bulunmaktadır. Diğer 9 tanesinden 7 si şunlardır: Bulgur, mercimek, kaşarpeyniri, odun, odun kömürü, gazyağı, sabun. Arada kalan (2) fark, indekste tek bir madde olarak gözüken etin, fiyat serilerinde koyun eti, sığır eti ve tavuk olarak üç kalem işgal etmesinden ileri gelmektedir. (Fiyat İstatistikleri kitabına müracaat, Ankara 1941).

jonktür Müdürlüğü, indeksin tertibinde bu fiyat serilerinden istifade etmektedir. Fakat 1933 ten 1936 senesi sonuna kadar süren devredeki istatistikler kâfi derecede tatmin edici değildir. Filhakika, muhtelif vilâyetlere göre değişmek üzere, fiyatlar bazan dört ayda bir, bazan da üç ayda, yahut beş ayda bir tesbit edilmiştir. Bir misal vermek lâzımsa, faraza pirincin İstanbulda 1933 haziranında, üç ay sonra eylülde tesbit edildiğini ve fakat bunu müteakip 1934 senesi haziranına kadar geçen sekiz aylık müddet zarfında tesbit edilmediğini söyleyebiliriz.^[19] Bu gibi eksiklerin, indeks üzerinde tesirlerini göstermemeleri imkânsızdır. 1937 ikincikânunundanberi fiyatlar, muntazaman ve her ayın 5, 15 ve 25 inde olmak üzere tesbit edilmeğe başlanmıştır. Fiyatlar, Ticaret odaları tarafından her şehrin üç muhtelif satış yerinde - Ankara, İstanbul ve İzmirde şehrin üç muhtelif semtinde ve her semtte de üç ayrı dükkânda - ayrı ayrı tesbit edilmektedir.

Ticaret Vekâleti Konjonktür Müdürlüğü, İstatistik Umum Müdürlüğünün verdiği bu fiyat serilerine istinaden, tetkik etmekte bulunduğumuz *indeksi şu tarzda tertip ve tanzim etmektedir*: «Evvelâ aylık sarfiyatı tesbit olunmuş maddelerden her birinin vilâyetler itibarile fiyatları şemadaki miktarları ile ayrı ayrı zarbedilmekte ve vilâyet merkezleri itibarile aylık gıda masrafları yekûnu tesbit edilmektedir. Bundan sonra her ayın masraf yekûnu, mebde ve esas olarak kabul edilen 1933 yılının aylık masraf yekûnuna nisbet edilerek vilâyet merkezleri itibarile indeksler bulunmakta ve bu indeksler de vilâyet nüfuslarına nazaran pondere edilerek memleket indeksi tertip edilmektedir. Senelik indeksler, aylık indekslerin aritmetik ortalaması alınmak suretile tanzim edilmektedir.»^[20]

[19] Bak: Fiyat İstatistikleri, sözü geçen eser, s.11.

[20] Konjonktür Bülteni, sene 1, sayı 2, s.14. «20 vilâyete ait nüfusun yekûnu 100 itibar edildiği takdirde ponderasyona esas olmak üzere kabul edilen ve her vilâyetin bu yekûndaki hissesini gösteren ponderasyon katsayısı şöyledir:

Ponderasyon		Ponderasyon	
Vilâyetler	katsayısı	Vilâyetler	katsayısı
Ankara	7,3	Giresun	3,5
Antalya	3,3	İçel	3,3
Denizli	3,9	İstanbul	12,0
Diyarbakır	2,9	İzmir	8,1
Edirne	2,5	Kastamonu	4,9
Elâzığ	3,5	Kayseri	4,2
Erzurum	5,3	Konya	7,8
Eskişehir	2,5	Samsun	4,6

b) Mülâhazalar:

Yukarıda söylemiş olduğumuz veçhile, aylık istihlâk miktarı ve terkihi, İstanbul ve Ankara şehirlerinde aylık vasatı gayri sâfi geliri 45-50 lirayı geçmiyen küçük memur ve işçiler ile temas edilmek suretile toplanmıştır. Yani böylece azçok memleket realitesine uygun olan bir tip bütçe tesbit edilmek istenmiştir. Fakat bu metodun pek çok *eksikleri* olduğu âşikârdır.

Evvelâ, memleketin muhtelif mıntıklarında gıda vaziyeti tamamen aynı değildir. Bununla beraber, indeksin umumiliği ve seçilen maddelerin de, bazı mahallî farklara rağmen, aylık geliri 45-50 lira civarında bulunan bütün aileler tarafından aşağı yukarı her yerde istihlâk edilen harcı âlem gıda maddelerinden olması itibarile buradaki mahzurun bir ehemmiyet arzetmediği kabul edilebilir.

Asıl mühim eksikler şunlardır: Küçük memur ve işçi ailelerinin aylık vasatı istihlâkleri olarak tesbit edilen rakamlar, muntazam ve devamlı kayıtlara istinad etmeyip ancak alâkadarlar ile görüşme suretile elde edilmiş bulunan rakamlardır. Bu sebeple bunların hakikatten azçok uzak bulunmaları ihtimali vardır. Bundan başka, tabloda bütün gıda maddeleri de mevcut değildir. Halbuki tabloda bulunmayan gıda maddeleri arasında mevzuubahs ailelerin tegaddisinde mühim bir rol oynayan ve fiyatları mahalden mahalle ziyadesile değişen maddeler vardır ki, bunların böyle umumî bir gıda masrafları indeksinde bulunmamaları başlı başına bir eksiktir. Keza, süt ve yoğurt fiyatları ile sadeyağın fiyat hareketleri arasında bir muvazilik bulunduğu da ayrıca tetkike muhtaç bir keyfiyettir. Yukarıda (bak. yukarıda, not 20) isimleri sayılan 20 vilâyet merkezinde taze sebze, meyva, süt ve yoğurt fiyatlarının tesbit edilmiş bulunmaması, mezkûr maddelerin indekse ithal edilmemesini intaç etmiştir.

Seyhan	5,2	Trabzon	4,9
Sivas	5,9	Zonguldak	4,4

Bu 20 vilâyetteki nüfusun umumî nüfusumuzun %45 ini teşkil ettiği ve mezkûr vilâyetlerin de memleketin nisbeten her tarafına dağılmış bulunduğu düşünülerek elde edilen neticelerin bilâ mahzur memleketin tamamına teşmil edilebileceği ve binaenaleyh gıda masraflarının memleket vasatı itibarile temevvüeatının 20 vilâyete ait gıda masrafları indeksinin seyrine müşabih olacağı kabul edilebilir (Türkiye gıda masrafları, sözü geçen eser, s.24-25).

NETİCE

Görülüyor ki, Türkiyede müteaddit indeksler vardır. Uzun zamandanberi bunlara emek sarfedilmektedir. Vakıa bu *indeksler eksiksiz değildir; fakat bu eksikler ya tamamlanmak suretile veyahut yeni ve daha iyi indeksler tertibi suretile ortadan kaldırılacaktır.* Esasen, toptan fiyat indekslerimiz hakkında fazla tenkitlerde bulunmak haksızlık olur. Bugün için asıl mühim boşluk perakende fiyat ve bilhassa geçinme indeksleri sahasımdadır. Filhakika, bu sahada hâlen mevcut üç indeksten ancak bir tanesine, yâni İstanbul Geçinme İndeksine bu isim hakkile verilebilir. Halbuki bu sonuncu da mükemmel olmaktan çok uzaktır. Binnetice asıl gayretlerin, kanaatimizce, bilhassa bu sahada temerküz ettirilmesi icap etmektedir. 1938 denberi yapılan anketler de bu imkânı kısmen hazırlamış bulunmaktadır. Binaenaleyh, bu sahadaki boşluğun da yakında mükemmel yeni indeksler ile doldurulacağını kuvvetle ümit etmekteyiz.

İstanbul Ticaret Ve Sanayi Odası toptan fiyatlar indeksi tertip tablosu.

Tali indeksler		Madde sayısı
I — Gıda maddeleri		19
A - Zahair ve hububat	8	
B - Hayvanî gıda maddeleri	4	
C - Nebatî gıda maddeleri	4	
D - Meyvalar	3	
II — Mevaddı mükeyyife		3
III — Mevaddı iptidaiye		17
A - Hayvanî m. i.	9	
B - Nebatî m. i.	8	
IV — Madenler		6
V — Muhtelif		7
A - Mevaddı nesciye	4	
B - Saire	3	
	Yekûn	52
I — İthalât maddeleri		11
II — İhracat maddeleri		24
III — Dahilde istihsal ve istihlâk olunan maddeler		17
	Yekûn	52

*Ticaret Vekâleti Konjoktür Müdürlüğü toptan fiyatlar
indeksi tertip tablosu.*

Tâli indeksler	Madde sayısı	
I — Gıda maddeleri ve yemler		42
1 - Nebatî gıda maddeleri	23	
Hububat	6	
Bakliyat	4	
Müstemleke eşyası	4	
Diğer nebatî maddeler	9	
2 - Etiler	5	
3 - Hayvan mahsulleri	7	
4 - Hayvan yemleri	7	
II — Sanayi ham maddeleri ve yarı mamuller		61
5 - Mahrukat	8	
6 - Deriler	8	
7 - Mensucat maddeleri	12	
8 - Kâğıt	4	
9 - Madenler	4	
10 - Demir eşya	6	
11 - İnşaat malzemesi	14	
12 - Kimyevî ve tıbbî maddeler	5	
III — Sınai mamuller		9
13 - İstihsal vasıtaları	—	
Ziraî		
Sınai		
14 - İstihlâk maddeleri	9	
Ev eşyası:		
Halılar	3	
Mutfak eşyası		
.....		
Giyim eşyası		
Mensucat	6	
Kundura		
.....		
Yekûn	112	112

Sümerbank toptan emtia fiyatları indeksi tertip tablosu.

Tâli indeksler		Madde sayısı
I—Gıda maddeleri		14
1 - Hububat	5	
2 - Hayvanî gıda m.	3	
3 - Nebatî gıda m.	6	
II—Mükeyyifat		3
III—Ham maddeler		11
1 - Nesic ham maddeleri.. .. .	5	
2 - Diğer smâi h. m.	6	
IV—Mahrukat		2
V—Nim ve tam mamul nesic m.		2
VI—İnşaat malzemesi		4
	Yekûn	36

*İstanbul Ticaret ve Sanayi Odası geçinme indeksinin
tertip tablosu*

Masraf maddeleri	Vâhidi kıyası	Aylık sarfiyat miktarı
I — Yiyecek ve içecek m.		
Ekmek	Kg.	57
Su (içecek)	Fıçı	3
Et (koyun)	Kg.	10,2
Balık (harcâlem)	»	4
Taze sebze	»	38
Patates	»	5
Fasulye	»	2,5
Nohut	»	2,5
Soğan (kuru)	»	7,5
Sadeyağ	»	4
Zeytinyağı	»	4
Şeker	»	7,5
Pirinç	»	5
Makarna	»	2,5
Peynir (beyaz)	»	4
Zeytin	»	2,5
Yumurta	adet	50
Süt	Kg.	30
Yoğurt	»	6,5
Kahve	»	0,5
Meyva	»	10
Muhtelif (tuz, biber, salça vesaire)	—	—
Yekûn		

— Devam —

Masraf maddeleri	Vâhidi kıyası	Aylık sarfiyat miktarı
II — Yakma, aydınlatma, temizleme maddeleri		
Elektrik	Kws.	15
Odun kömürü	Kg.	64
Odun	Çeki 250kg.	1
Su (temizlik için).	m ³	7
Sabun	Kg.	2,5
Yekûn	—	—
III — Giyecek eşya ve ev eşyası		
Elbise, çamaşır, şapka		
Ayakkabı		
Ev eşyası		
Yekûn	—	—
IV — Ev kirası	—	—
V — Muhtelif		
Sigara, tütün		
Vesaiti nakliye		
Sihhat masrafları (doktor, ilaç, traş, hamam vesaire)		
VI — Tasarruf ve sigorta	—	—
Umumî yekûn	—	—

(Şekil : 4)

Türkiye gıda masrafları indeksinin tertip tablosu

Gıda maddeleri	Vahidi kıyası	Aylık sarfiyat miktarı
Ekmek	Kg.	66
Et	»	8,5
Şeker	»	5
Kahve	»	0,4
Çay	»	0,05
Zeytinyağı	»	2,5
Sadeyağ	»	2,25
Beyaz peynir	»	3
Yumurta	adet	20
Zeytin	Kg.	1
Pirinç	»	3
Makarna	»	1
Un	»	2
Kuru fasulye	»	1
Nohut	»	1
Kuru soğan	»	5
Patates	»	5
Yekûn	—	—